24/01/2023

Ο Μητροπολίτης Γουμενίσσης για τον βίο και τις αρετές του Αγίου Γρηγορίου του Ναζιανζηνού

/ Γνώμες

«Καθαρτέον ἑαυτόν πρῶτον, εἶτα τῷ Θεῷ προσομιλητέον»

Του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτη Γουμενίσσης, Αξιουπόλεως και Πολυκάστρου κ. Δημητρίου

Νιώθω, ὡσάν νά ἀκούω ἀναρίθμητες δεήσεις, ὡσάν νά βλέπω ἀναρίθμητα βλέμματα ἀνθρώπων, πρίν ἀπό ἐμᾶς, γιά αἰῶνες, πού σεβάστηκαν καί ὑμνολόγησαν καί μαθήτευσαν στή θεολογία τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ.

Τό “Πιστεύω...” πού λέμε, στό ἄρθρο γιά τό Ἅγιο Πνεῦμα, ἔχει τή θεολογία τοῦ ἁγίου Γρηγορίου! Ἐκεῖνο τό “Κύριον” (*“εἰς τό Πνεῦμα τό Ἅγιον*, τό Κύριον, ...τό σύν Πατρί καί Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καί συνδοξαζόμενον...”) εἶναι τό “κλειδί” τῆς θεολογίας τοῦ ἁγίου Γρηγορίου. Μέ αὐτό τό “κλειδί” ἡ Β΄ Οἰκουμενική Σύνοδος ξεκλείδωσε δύσκολες καρδιές καί “κολλημένα” μυαλά ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, γιά νά ταπεινωθοῦν καί νά συνταχθοῦν μέ τήν Ἐκκλησία καί νά χαροῦν τήν πίστη τῆς σωτηρίας, τήν πίστη στήν Ἁγία Τριάδα.

Νιώθω, ὡσάν νά ἀκούω τήν οὐράνια καί θεία συγκίνηση τοῦ Ἁγίου, πού συμμετέχει στήν αἰώνια Πνευματική εὐφροσύνη τῆς Ἐκκλησίας, πού εἶναι ναός τῆς Ἁγίας Τριάδος, ναός τῆς θεότητος ὅλης ἐν χάριτι.

Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ἔφθασε στήν Κωνσταντινούπολη τέλη τοῦ 378. Οἱ Ἀρειανοί τόν “ὑποδέχθηκαν” μέ λιθοβολισμούς. Ὁ Θεός τόν φύλαξε καί ἐπέζησε χωρίς σοβαρούς τραυματισμούς. Στή Βασιλεύουσα διαμορφώθηκε κάποια μικρή οἰκία τοῦ Ἀβλαβίου πού ἦταν σύζυγος τῆς Θεοδοσίας, ἐξαδέλφης τοῦ Ἁγίου ἕνας ὑποτυπώδης ναός πού ὀνομάστηκε ναός τῆς Ἀναστασίας, διότι ἐκεῖ ἀναστήθηκε ἡ Ὀρθοδοξία. Ὅπως ὁ ἴδιος ἐγραψε γιά τό Μέγα Ἀθανάσιο, τό ἔργο του συνοψίζεται στούς λόγους του: «Ἡ Ἁγία Τριάδα παρουσιάζεται πάλι σέ ὅλους, ὑψωμένη ἐπί τήν λυχνίαν καί ἀστράφτει μέσα σέ κάθε ψυχή τό λαμπρό φῶς τῆς μίας Θεότητος».

Στή μανία τῶν Ἀρειανῶν καί Ἀρειανοφίλων, πού εἶχαν κατειλημμένους ὅλους τούς ναούς μέ τήν αὐτοκρατορική εὔνοια, ἀνταπεξήλθε νικηφόρως. Μέ τήν καθοδήγηση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στήριξε τό ὀρθόδοξο ποίμνιο καί μέ τήν διδασκαλία του πού ἐκφώνησε στούς περίφημους πέντε Λόγους του πρόσφερε στήν Ἐκκλησία τό σωστικό πηδάλιο τῆς σώζουσας ἀλήθειας.

Ὁ ἀρειανός Ἐπίσκοπος Πόλεως Δημόφιλος ἐξεμάνη πληροφορούμενος τήν διδασκαλία τοῦ ἁγίου Γρηγορίου. Τό Μεγάλο Σάββατο θά βάπτιζε ὁ Ἅγιος ἀρκετούς κατηχουμένους καί ἀπεφάσισε ὁ ἀρειανός Ἐπίσκοπος νά ματαιώσει τίς βαπτίσεις. Μάζεψε ὄχλο πολύ, οἱ ὁποῖοι ὅρμησαν στό ναό τῆς Ἀναστάσεως τήν ὥρα πού ὁ Ἅγιος θά τελοῦσε τό Μυστήριο. Μέ ἄγρια γρονθοκοπήματα καί μέ τούς λιθοβολισμούς διέλυσαν τήν σύναξη. Θεωρώντας αἱμόφυρτο καί θανάσιμα τραυματισμένο τόν Γρηγόριο, ἀνεχώρησαν. Ὁ ἰσχυρός Ἄρχοντας τῆς Πόλεως ὁ Θεόδωρος, πού ἦταν παρών, ζητοῦσε ἄδεια ἀπό τόν Ἅγιο νά καταφύγει στά Δικαστήρια. Ὁ Γρηγόριος τοῦ ἀπαντᾶ: «Εἶναι φοβερά τά ὅσα ἔγιναν καί περισσότερο ἀπό φοβερά. Ποιός ἀμφιβάλλει; Νά βεβηλωθοῦν Θυσιαστήρια, νά ματαιωθοῦν Μυστήρια, νά στεκώμαστε ἐμεῖς ἀνάμεσα στούς νεοφώτιστους καί τούς λιθοβολοῦντας, καί ὡς ἄμυνα κατά τῶν λιθοβολισμῶν νά χρησιμοποιοῦμε τίς προσευχές... Καλύτερα ὅμως εἶναι νά μακροθυμήσουμε. Ἄς μιμηθοῦμε τή φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, καί ἄς μή θελήσουμε νά μάθουμε ἐξ ἰδίας πείρας πόσο μεγάλο κακό εἶναι ἡ ἀνταπόδοση τῆς ἁμαρτίας. Ἄς μήν τιμωρήσουμε ἀμέσως·

ἀλλά ἀφοῦ πρῶτα συνετίσουμε μέ τό φόβο, ἄς νικήσουμε μέ τή καλοσύνη».

Εἶχε καταφθάσει στή Βασιλεύουσα γιά νά στηρίξει τό ὀρθόδοξο ποίμνιο, μέ ἀντίπαλη τή μανία τῶν Ἀρειανῶν καί Ἀρειανοφίλων πού εἶχαν κατειλημμένους ὅλους τούς ναούς μέ τήν αὐτοκρατορική εὔνοια! Γιά τίς ὁριακές ἱστορικές ἀνάγκες τῆς Ὀρθοδοξίας στήν Καππαδοκία ἦταν ἤδη ἐκλεγμένος καί χειροτονημένος ἐπίσκοπος γιά τά ἄσημα Σάσιμα, κι ἄς μήν τά εἶχε ποιμάνει ποτέ. Τό 374 ποίμανε γιά κάποιο διάστημα τή Ναζιανζό μετά τό θάνατο τοῦ πατέρα του, ἀλλά φρόντισε νά ἀποσυρθεῖ γιά τέσσερα χρόνια στό ναό-προσκύνημα τῆς Ἁγίας Θέκλης στήν Ἰσαυρία (Σελεύκεια), μέχρι τά τέλη τοῦ 378, ὅταν τόν προσκάλεσαν στή Βασιλεύουσα, ὅπου διακινδυνευόταν τελείως κάθε ὀρθόδοξη ἐκκλησιαστική ὑπόσταση. Μέ τούς περιώνυμους καί γνωστούς σέ ὅλους μας θεολογικούς του λόγους (καί πόσα ἄλλα κηρύγματα) κυριολεκτικά ἀνέστησε θεολογικά τήν Ὀρθοδοξία καί προκατήχησε τό διευρυνόμενο ἐκκλησιαστικό πλήρωμα στή θεολογία περί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, στό μυστήριο τῆς ἀκαταληψίας τοῦ Θεοῦ καί στίς προϋποθέσεις τῆς ἀληθινῆς θεογνωσίας. Ὥσπου εἰσῆλθε ὁ λαμπρός φιλορθόδοξος νέος αὐτοκράτορας Θεοδόσιος στή Βασιλεύουσα. Στίς 27 Νοεμβρίου 380 ἀποδίδεται στούς ὀρθοδόξους ὁ καθεδρικός ναός τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων μέ στρατιωτική συνοδεία, λόγῳ τῶν ἀρειανοφρόνων πού ἀπειλοῦσαν μέ θάνατο τό Γρηγόριο. Συνεισοδεύων καί ὁ αὐτοκράτορας, τόν προέτρεψε νά ἀναλάβει τόν ἐκκλησιαστικό θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως λέγοντας: «ὦ πάτερ, σοί τε καί τοῖς ἱδρῶσι τοῖς σοῖς δι᾽ ἡμῶν ὁ Θεός ἐγχειρίζει τήν Ἐκκλησίαν. Ἰδού δίδωμί σοι τόν οἶκον τόν ἱερόν καί τόν θρόνον!» Ὁ λαός ἐπευφημεῖ, ἀλλά ὁ Γρηγόριος θεολογεῖ σωφρόνως καί θεοφρόνως, θεοφορούμενος: «ὦ τέκνα, νῦν καιρός εὐγνωμονοῦντας τήν χάριν ὁμολογεῖν, ἐφ᾽ οἷς ἐχαρίσατο ἡμῖν ἡ Τριάς… Περί δέ τοῦ θρόνου εἰσαῦθις ἀναλαβόμεθα» (PG 35, 292B-293A)!

Ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἀποδέχθηκε τή στιβαρή θρησκευτικο-πολιτική ἀποφασιστικότητα καί ἀπόφαση τοῦ μεγάλου ἐκείνου αὐτοκράτορα, μόνο ὡς πρός τήν ἀναγνώριση καί ἀπόδοση τῶν δικαιωμάτων τῆς Ἐκκλησίας–Ὀρθοδοξίας. Μολονότι ἀποδείχθηκε ἐν τοῖς πράγμασι μοναδικός ποιμένας τῆς ἀναστημένης Ὀρθοδοξίας στή Βασιλεύουσα, ἐπιφυλάχθηκε νά ἱκανοποιήσει τήν ἐνθουσιώδη ἐπιθυμία τοῦ λαοῦ καί τήν πρόσκληση τοῦ αὐτοκράτορα νά ἐνθρονιστεῖ (διοριστεῖ) πολιτειοκρατικά ἐρήμην τῆς Συνόδου. Στάθηκε ἀμετάπειστος καί ἀμετακίνητος στήν πρόκριση τῆς **ἀκριβοῦς ἐκκλησιολογίας** (PG 36, 272-3, *Λόγος λστ΄*). Δέ δίστασε νά τό διαλαλήσει πώς θεωροῦσε ὡς ξένη ἐκκλησιαστική δικαιοδοσία αὐτήν τῆς Κωνσταντινουπόλεως *(κι ἄς τήν εἶχε ἀναστήσει θεολογικά)*!

Ὁ λαός ἐπέμενε, ἀλλά καί ὁ Γρηγόριος ἦταν ἀνυποχώρητος. Ἦταν παιδιά του πνευματικά ὅλος ὁ λαός, ὀρθόδοξος καρπός τῶν θεολογικῶν κηρυγμάτων του. Ὅμως, δίπλα στόν αὐτοκράτορα, μέ τόσο λαό συνήγορο καί ἐκλέκτορα τῆς ἀξιοσύνης του, ὁ Γρηγόριος, ὁ διδακτός Θεοῦ, ἐπέμενε στήν τήρηση τῆς

ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως: ὁ Νοέμβριος τοῦ 380 ἦταν ἡ ὥρα τῆς ὀρθόδοξης ὁμολογίας καί τῆς δοξολογίας τοῦ Θεοῦ, ἀπό εὐγνωμοσύνη γιά τή μεγάλη Τριαδική χάρη, ἐπειδή παραδίδονταν στούς ὀρθοδόξους πάλι οἱ διαρπαγέντες ναοί· ἀργότερα θά συζητοῦσαν ποιός θά ἀνερχόταν ὡς ἀρχιεπίσκοπος στό θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τό Μάϊο τοῦ 381 ἡ Β΄ Οἰκουμενική θέλησε καί τόν ἀναγνώρισε Ἀρχιεπίσκοπο Κωνσταντινουπόλεως, καί μόνον τότε ὁ Γρηγόριος **ἀποδέχθηκε τό θρόνο διά τῆς Συνοδικῆς ἐκλογῆς**. Ἡ Ἁγία Σύνοδος κατά τήν πρώτη της συνεδρία, μέ προεδρεύοντα τόν ὁμολογητή Ἀντιοχείας Μελέτιο, «εἰσηγήσει καί συμβουλίᾳ καί ψήφῳ συνοδικῇ ἐκύρωσε τήν προεδρία τῆς Βασιλίδος τῷ Γρηγορίῳ». Ἔτσι ἀποκαταστάθηκε Συνοδικά-Ἱεραρχικά ἡ ὀρθόδοξη ἐκκλησιολογία μέ τόν Γρηγόριο ἐκλεγμένο Συνοδικά γιά τήν Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Μετά τήν ἐπίσημη κύρωση τῆς ἐκλογῆς του ὡς Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, ἐκοιμήθη καί ὁ πρόεδρος τῆς Συνόδου Μελέτιος, ὁπότε τόν διαδέχθηκε στήν προεδρία ὁ Γρηγόριος.

Ὡστόσο αὐτός πού ἀνέστησε τήν ὀρθοδοξία στήν Κωνσταντινούπολη, αὐτός πού εἶχε ἀντιδράσει προηγουμένως στήν παρέμβαση τοῦ πατριάρχη Ἀλεξανδρείας Πέτρου γιά τόν κυνικό φιλόσοφο Μάξιμο (380), ἀποδείχθηκε τελικά πώς δέν ἐπιθυμοῦσε τόν ἑαυτόν του στό ρόλο τοῦ μόνιμου καί κανονικοῦ Προδρεύοντος μιᾶς Συνόδου τῶν συνηθισμένων Ἱεραρχικῶν διεκδικήσεων καί ἀντεκδικήσεων. Εἶχε μιά βαθιάν αἴσθηση προσωρινότητος καί τοποτηρητείας. Εἶχε πλέον τή σιγουριά καί τήν πνευματικήν αἴσθηση τῆς ἀναστημένης ὀρθόδοξης πίστεως καί φρουρό της τόν ἀποφασιστικό Θεοδόσιο. Τόν ἐνοχλοῦσαν οἱ Συνοδικές διαμάχες καί προτιμοῦσε τήν μονήρη ἄσκηση τῆς θεολογίας. Ζοῦσε καί δροῦσε μέ τήν προσμονή νά ἀνευρεθεῖ πρόσωπο ἄξιο γιά νά παραδώσει σ᾽ αὐτόν τή νύμφη: *«τῷ λόγῳ συνηγορήσοντες, δυνατά συνεισοίσοντες, οἷον τινες* ***ἐπίτροποι καί κηδεμόνες*** *ἄλλῳ* ***νυμφαγωγήσοντες,*** *ὅς ἐάν ἄξιος τοῦ κάλλους φανῇ καί πλείονα τά ἐξ ἀρετῆς ἔδνα (νυμφικά δῶρα) προσενέγκῃ τῇ βασιλίδι»* (PG 36, 286, *Λόγος λστ΄, «Πρός τούς λέγοντας ἐπιθυμεῖν αὐτόν τῆς καθέδρας Κωνσταντινουπόλεως»*, μεταξύ Νοεμβρίου καί Δεκεμβρίου 380). Ἐσώψυχα εἶχε ἐπιλέξει αὐτήν βασικά τήν ἀποστολή: νά κηρύξει καί νά ἀνασώσει, νά προσφέρει ὅ,τι μποροῦσε στή θεολογία τῆς Ἐκκλησίας, καί τελικά ὡσάν ἐπίτροπος καί νυμφαγωγός νά προσφέρει τή νύμφη ἐκκλησία τῆς Βασιλεύουσας σέ κάποιον ἄλλο, πού θά ἦταν ἄξιος μιᾶς τόσης πνευματικῆς ὁμορφιᾶς καί θεολογικῆς εὐεξίας *(τήν ὁποία πάντως δι᾽ αὐτοῦ εἶχε ἀναδείξει τό Πνεῦμα τό Ἅγιον)*!

Ἡ ἐκκλησιοπρεπής ἀκρίβεια τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου σ᾽ ἐκεῖνα τά κρίσιμα μεταβατικά χρόνια 379-381 μᾶς καθοδηγεῖ στήν ἀκριβή ἐκκλησιολογική ἀποτίμηση ἀνάλογων περιστάσεων. Ἔχοντας πάντοτε στό νοῦ μας ὅτι τά κανονικά παραπτώματα δέν παραγράφονται, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νά στοιχούμεθα πρός τό

πολίτευμα τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησιολογίας πού διαμόρφωσαν οἱ θεοφόροι Πατέρες ἀνά τούς αἰῶνες. Ἡ δίνη τῆς ἐκκοσμικεύσεως δέν πρέπει νά μᾶς παρασύρει σέ ἐπικίνδυνες ἀτραπούς, ὅπως συνέβη στήν περίπτωσή μου. Ἡ διαδικασία τῆς ἐκλογῆς εἶναι **ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ** γιά τήν πιστή τήρηση τῆς ἐκκλησιολογικῆς ἀκρίβειας. **Ὁ διοικητισμός ἀπάδει πρός τήν πνευματικότητα καί ἀποδομεῖ τήν ἐκκλησιαστικότητα ὅταν δέν νοηματίζεται μέ τήν Ἁγιοπνευματική διάσταση τῆς Ἐκκλησίας.**

Παραιτήθηκε καί ἔγινε τοποτηρητής τῆς Ναζιανζοῦ, ἔγινε πάλι ἀσκητής στήν Ἀριανζό. Κοιμήθηκε, κηδεύτηκε, ἔγινε μετανάστης, ἔγινε μέτοικος καί κάτοικος στήν Καρβάλη... Θά ἔλεγε κανείς: κοσμογυρισμένος ἦταν.

Καί ὅμως· χαίρεται, πού δίνει ἄγια πνευματική χαρά σέ μᾶς, 1600 χρόνια μετά τήν ἐπίγεια ζωή καί τό ἐπίγειο τέλος του!

Δίνει χαρά ὄχι μόνο σέ μᾶς, ἀλλά σέ ὅλο τόν χριστιανικό κόσμο καί ἰδιαίτερα σέ μᾶς τούς Ὀρθοδόξους.

Διότι συμβηματίζουμε μαζί του καί συνταξιδεύουμε στήν πορεία τῆς ζωῆς του, ἄλλοι σάν θεολόγοι καί ἐρευνητές, ἄλλοι σάν Ἐπίσκοποι καί κληρικοί, ἄλλοι σάν εὐλαβεῖς χριστιανοί. Ὅταν ἀποχωροῦσε ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη τό 381, ζήτησε ἀπό τούς χριστιανούς μιά χάρη: «Φυλάσσετέ μοι τήν ἁγίαν Τριάδα»! (Κρατηθεῖτε πιστοί σ᾽ αὐτό πού σᾶς δίδαξα, στήν Ἁγία Τριάδα. Σ᾽ αὐτό πού σᾶς ἐξήγησα καί σᾶς ἀνέπτυξα μέ περισσότερα λόγια, βασισμένος στήν Ἁγία Γραφή.)

Καί δέν ἦταν μόνο αὐτές οἱ διαδρομές τῆς ζωῆς του, ὅταν ἦταν "πρωταγωνιστής" μέ τόν πιό βασικό ἐκκλησιαστικό ρόλο.

Σήμερα, πού τόν ἀποθαυμάζουμε καί τόν ἐξυμνοῦμε, θυμόμαστε ὅτι τά μισά περίπου χρόνια τῆς ζωῆς του τά ἀφιέρωσε στίς σπουδές καί στίς θεολογικές μελέτες. Καί τά ἄλλα μισά χρόνια τῆς ἐξηντάχρονης ζωῆς του τά ἀφιέρωσε στή διατράνωση τῆς ὀρθοδοξίας, στήν ὑπηρεσία τῆς Ἐκκλησίας.

Πρίν βαπτισθεῖ καί γίνει κληρικός, σπούδασε στή Ναζιανζό, στήν Καισάρεια τῆς Καππαδοκίας καί τῆς Παλαιστίνης, πέρασε ἀπό τήν Ἀλεξάνδρεια, σπούδασε στήν Ἀθήνα, πέρασε ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη καί ξαναγύρισε πίσω στή Ναζιανζό.

Προσέξτε, ὅμως. Καί ἀποθαυμάσατε!

Σέ τόσες διαδρομές στή ζωή του, δέν ἔχασε τό στόχο του.

Ἔμεινε γιά πάντα ὀρθόδοξος λατρευτής τοῦ Θεανθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἡ πλούσια ἐγκόσμια σοφία, δέν τόν ἔκανε ποτέ ἀγέρωχο, φαντασμένο, ξιπασμένο. Ἤξερε νά κυριαρχεῖ καί νά δίνει τήν προτεραιότητα καί τήν ἀποκλειστικότητα μόνο στό Σωτήρα καί Θεό. Ἤξερε ὅλη τήν Ἁγία Γραφή, διάβασε τούς

ἐκκλησιαστικούς συγγραφεῖς (ἀσκητεύοντας, εἴτε μόνος του εἴτε μαζί μέ τόν ἰσάδελφο φίλο του Βασίλειο). Ὄχι γιά νά μάθουν μέ τή λογική, ἀλλά γιά νά ζήσουν μέ τό νοῦ καί τήν ψυχή τους τό Χριστό.

Σέ τόσες διαδρομές στή ζωή του, δέν ξαστόχησε ποτέ ἀπό τήν ἀσκητική προσευχή καί τήν λατρευτική θεωρία καί τήν κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος! Διαρκῶς καθαιρόταν ἀπό κάθε ψεκτό πάθος, καί ἀποζητοῦσε μέ πόθο ἱερό τήν κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Σέ τόσες διαδρομές στή ζωή του, δέν ἔχασε ποτέ τόν σταθερό προσανατολισμό τῆς ψυχῆς του, τήν Ἁγία Τριάδα, τήν ὀρθόδοξη θεολογία καί πίστη καί τήν ὀρθόδοξη λατρεία τῆς Ἁγίας Τριάδος!

Ἐξίσου σπουδαῖο καί μεγάλο εἶναι ὅτι αὐτήν τήν πίστη καί τή λατρεία καί τή ζωντανή σχέση μέ τήν Ἁγία Τριάδα, τόν φωτισμό τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τήν ἑνότητα καί θεοποιό μέθεξη τοῦ Χριστοῦ, ἤξερε καί κατόρθωσε νά τά μεταδώσει στά πλήθη τῆς ἐποχῆς του. Ἔγινε διδάσκαλος καί πατέρας καί θεολόγος τῆς Ἐκκλησίας ὅλης. Ἔγινε συνεργάτης ἰσαπόστολος τοῦ Χριστοῦ στό ξεκαθάρισμα καί στήν ἀνάλυση καί στήν ἀνάπτυξη τῆς ἀληθινῆς σωτήριας πίστης τοῦ Χριστοῦ.

Θαύμαζε τή φιλοσοφική παιδεία, τήν ἀρχαία ἑλληνική παιδεία, τήν μάθηση, ἀλλά μόνο σάν ἐργαλεῖο ἔκφρασης καί συνεννόησης. Ἦταν πανεπιστήμων τῆς φιλοσοφίας καί τῆς ρητορικῆς. Καί τό ἔγραψε: «Ἑλλάς ἐμή, νεότης τε φίλη» (οἱ ἑλληνικές μου σπουδές, ἡ ἀγαπημένη μου Ἑλλάδα, τήν μελέτησα στά ἀλησμόνητα νεανικά μου χρόνια!) «Ἀττικός σύ τήν παίδευσιν; Ἀττικοί καί ἡμεῖς» (Ἀθηναῖος στίς σπουδές ἐσύ; Ἀθηναῖοι ἤμασταν κι ἐμεῖς, πού μάθαμε τή γλώσσα καί τή σοφία καί τόν πολιτισμό ὅλο).

Ὅμως, στεκόταν "πάνω" ἀπό τίς γνώσεις: «ὅσον χρήσιμον αὐτῶν καρπούμενοι πρός τε ζωὴν καὶ ἀπόλαυσιν, ὅσον ἐπικίνδυνον διαφεύγομεν » (δέν περιφρονοῦμε τόν ἀρχαῖο πολιτισμό, ἐπειδή κάποιοι κακῶς ξέπεσαν στήν εἰδωλολατρία· ἐμεῖς παίρνουμε τά χρήσιμα, γιά νά ζήσουμε καί νά ὠφεληθοῦμε· καί δέν δίνουμε σημασία στά ἐπικίνδυνα).

Ὅλα αὐτά τά "γείωσε" μέσα του· δέν τόν "γείωσαν" οἱ γνώσεις. Φοβερή ἀποφασιστικότητα γνώμης καί σταθερότητα ἤθους. Καλλιέργησε τή λογική καί τίς γνώσεις του τέλεια, μά δέν ἄφησε νά αἰχμαλωτισθεῖ ὁ νοῦς του. Ἔμεινε θαυμαστής τῆς γνώσης, μά ποτέ "δοῦλός" της. Ἦταν κυρίαρχος. Γιατί εἶχε "πυξίδα ζωῆς", τήν πίστη καί τήν φιλοσοφία τῆς καρδιᾶς, τόν προσανατολισμό στό "Φῶς τῆς ζωῆς".

Ὥριμος ἄνδρας πλέον, ἐπιδόθηκε ἀποκλειστικά στή γνώση καί στήν πίστη τῆς θεολογίας καί τῆς θεοκοινωνίας. Μέ διαρκή ἄσκηση, προσευχή, προσοχή, θεία μελέτη.

«Τό περί Θεοῦ φιλοσοφεῖν, οὐ παντός οὐδέ τῶν χαμαί ἐχομένων». Δέν γίνεται νά θεολογεῖ ὁ καθένας, καί μάλιστα ὅσοι ζοῦν ριγμένοι στά πάθη. Διότι ἡ ἀναγωγή στό Θεό, δέν εἶναι ὑπόθεση σκέψεως, ἀλλά ἄσκηση καί χάρισμα σχέσεως.

«Καθαρτέον ἑαυτόν πρῶτον, εἶτα τῷ Θεῷ προσομιλητέον», λέει καί ξαναλέει.

«Διά καθάρσεως κτῆσαι τό καθαρόν». Μέ τήν κάθαρση ἀπόκτησε τό καθαρό, τή χάρη καί τή σχέση μέ τό Ἅγιο Πνεῦμα, τή χάρη καί τή σχέση μέ τόν Τριαδικό Θεό. Πρέπει νά καθαρίσεις πρῶτα τόν ἑαυτό σου, μέ ἄσκηση, μέ προσευχή, μέ τόν τρόπο τῆς Ἐκκλησίας. Καί, ὅταν καθαρίσεις τόν ἑαυτό σου, μπορεῖς νά προχωρήσεις, νά κινηθεῖς σέ κοινωνία μέ τόν Θεό.

Τά ἔλεγε ὅλα αὐτά, πρῶτον διότι τό ἔζησε στήν πατρική του οἰκογένεια , πῶς λατρεύεται καί μετέχεται ὁ Θεός (μέ προσευχές, μέ μετάνοιες, μέ καθαρή οἰκογενειακή ζωή, μέ ταπείνωση, μέ κάθαρση ἀνθρωπιᾶς καί φιλανθρωπίας, μέ προσευχές καί εὐεργεσίες γιά τούς ἄλλους).

Μιλοῦσε περί καθάρσεως, διότι τό ζοῦσε ὁ ἴδιος διαρκῶς. Κάποιες φορές μάλιστα ἀσκήτευε δίπλα στόν ἀδελφικό του φίλο Βασίλειο, τίς περισσότερες φορές ἀσκήτευσε στήν Ἀριανζό, μέχρι καί στή Σελεύκεια! (Μέ προσευχή, μέ ἐπίμονες νηστεῖες, μέ δάκρυα, μέ μετάνοιες, μέ παραίτηση ἀπό τήν ἐγωιστική ζωή, τότε καθάριζε ὁ νοῦς καί ἡ προσευχή γινόταν καθαρή καί μποροῦσε νά δεχθεῖ τόν λατρευόμενο Θεό, καί ὁ νοῦς γινόταν διαυγής γιά νά μελετᾶ καί νά ἐννοεῖ καί νά ἐξηγεῖ τήν Ἁγία Γραφή).

Ἦταν τά χρόνια μετά τούς διωγμούς, μιά-δύο γενιές. Ὁ κόσμος ἐλευθερώθηκε ἀπό τήν τυραννία αὐτοκρατόρων, πού δέν ἦταν ἁπλῶς διῶκτες τῆς χριστιανοσύνης, ἀλλά οἱ ἴδιοι ζοῦσαν ἀκόλαστο βίο, καί ἤθελαν νά κυριαρχήσουν σέ ἕναν κόσμο ὅμοιό τους.

Ὅταν ἡ κοινωνία ἐλευθερώθηκε ἀπό τούς διωγμούς, ἐλευθερωμένος “θεολογοῦσε” μέ τό παραμικρό γιά τήν νέα πίστη, χωρίς ὅμως τίς προϋποθέσεις τῆς θεολογίας. Οἱ ἡγέτες τῶν αἱρέσεων μιλοῦσαν γιά τό ἀπερινόητο μυστήριο τοῦ Θεοῦ, χωρίς καθαρή καρδιά, μέ ἔπαρση, μέ φαντασία, μέ ὑπερηφάνεια.

Αὐτό ἤθελε νά διορθώσει ὁ Ἅγιος. Αὐτό ἤθελε νά ἐξηγήσει στούς χριστιανούς. Τούς ἔλεγε δηλαδή μέ ἄλλα λόγια: «Δέν γίνεται νά προσεγγίσεις τό μυστήριο τοῦ ἀπαθοῦς Θεοῦ, ὅσο ἐσύ κυριαρχεῖσαι ἀπό τά πάθη. Καθάριζε τόν ἑαυτό σου, γιά νά ἀνεβαίνεις σέ κοινωνία μέ τόν καθαρό». Καί πάλι ἔθετε τό μέτρο. Διότι ὁ Θεός μένει στήν οὐσία Του ἀπρόσιτος.

Μιλώντας γιά κάθαρση καί προσευχή καί κοινωνία Θεοῦ, ὁ ἅγιος Γρηγόριος ἔμμεσα ἐξομολογεῖτο τήν δική του πορεία, πού ἦταν ἡ παράδοση τῶν Ἀποστόλων καί τῶν Πατέρων καί τῶν Μαρτύρων καί τῶν Ὁσίων, πρίν ἀπό αὐτόν *(καί μετά ἀπό αὐτόν, μέχρι σήμερα)*.

Καί ὅλα αὐτά τά ἐξηγοῦσε ὁ Ἅγιος γιά ἕναν σκοπό.

Γιά νά φανερώσει τόν τρόπο, τήν πορεία, τό πῶς ἡ Ἐκκλησία τῶν πιστῶν καί οἱ πιστοί τῆς Ἐκκλησίας μποροῦν νά ἔρχονται σέ κοινωνία ζωῆς καί σωτηρίας μέ τό Θεό “ἐν προσώπῳ Ἰησοῦ Χριστοῦ”. Ἡ κάθαρση ἐπέτρεπε στό Ἅγιο Πνεῦμα νά ἔλθει καί νά ὁδηγεῖ τούς ἀνθρώπους σέ κοινωνία μέ τό Χριστό, σέ κοινωνία μέ τόν Πατέρα.

Διαφορετικά, δίχως τήν πίστη στό Θεάνθρωπο Χριστό τῆς ἱστορικῆς ἀποκαλύψεως, ὁ ἄνθρωπος δέν σωζόταν. Δίχως τή λατρεία τῆς Ἁγίας Τριάδος, δέν μποροῦσε νά ὑπάρξει καμία σχέση μέ τό Θεάνθρωπο Σωτήρα. Ὅλα αὐτά τοῦ τά φανέρωνε τό Ἅγιο Πνεῦμα. Καί γι᾽ αὐτό ἀγωνιζόταν, νά γίνει καθαρός ψυχῇ καί σώματι ἤ μᾶλλον νά καθαίρεται διαρκῶς καί νά προσφέρεται ἔτσι στήν ὑπακοή τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ὅλα αὐτά τά ζοῦσε καί τά θεολογοῦσε, γιά χάρη τῶν ἀνθρώπων. Γιά νά βοηθήσει τούς ἀνθρώπους καί νά τούς κρατήσει στήν ὀρθόδοξη πίστη καί σχέση τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ.

Γι᾽ αὐτό θεολόγησε, ἀνέπτυξε τή θεολογία τῆς Ἁγίας Τριάδος. Καί αὐτό ἦταν μιά ἀποστολή τήν ὁποία ἀσκοῦσε ὁ Ἅγιος μέ δέος, μέ φόβο Θεοῦ, μέ πολλή προσοχή καί προσευχή. Δέν εἶναι δύσκολο νά τό καταλάβουμε, ἄν προσέξουμε πολύ καλά τίς ὁμιλίες του. Ἔχει τόσο δέος, τόσο φόβο Θεοῦ, ὥστε τό ὁμολογεῖ ξεκάθαρα στίς ὁμιλίες του ὅτι προσεύχεται, γιά νά μιλήσει! **«Προσεύχομαι… τίποτε δικό μου** *(τίποτε ἀνθρώπινο, τίποτε κτιστό, θά λέγαμε)* **νά μήν σκεφθῶ γιά τό μυστήριο τοῦ Θεοῦ, μήτε νά βγάλω ἀπό τό στόμα μου»**. Καί στέκεται πάντοτε, πάνω στήν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας. **«Φυλάγοντας τήν καλήν παρακαταθήκη πού πήραμε ἀπό τούς** (προηγούμενους) **Πατέρες, προσκυνώντας Πατέρα καί Υἱό καί Ἅγιο Πνεῦμα»**.

Καί αὐτό τό πράττει, διότι βιώνει τήν κατάσταση τῆς θεολογίας, τῆς θέας-θεωρίας τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Θεοῦ. Ὁμιλεῖ ξεκάθαρα γιά «ἔλλαμψιν», γιά τόν «φωτισμόν». Αὐτό δέν εἶναι ἀτομικό κατόρθωμα περισυλλογῆς, ὄχι. Ἡ προσευχή, ἡ προσοχή τοῦ νοῦ, ἡ κάθαρση τῆς καρδιᾶς, ἡ ἁγνή ζωή, ὅλα αὐτά εἶναι ἡ ἀνθρώπινη συγκατάθεση, γιά νά ἐνεργήσει τό Ἅγιο Πνεῦμα τόν φωτισμό, τήν ἔλλαμψη στό Γρηγόριο.

Ἀνοίγει **«τό στόμα τῆς διάνοιάς του»** (μέ τήν προσευχή, μέ τήν κάθαρση) **«γιά νά προσελκύσει τό Πνεῦμα»**! Αὐτό τί σημαίνει; Φανερώνει τίς κραυγές τῆς διαρκοῦς καρδιακῆς προσευχῆς τοῦ ἁγίου Γρηγορίου πρός τό Ἅγιο Πνεῦμα, γιά νά τόν φωτίσει καί νά θεολογήσει **«εἴσω τῶν ἡμετέρων ὅρων»** (νά θεολογήσει ἕως ἐκεῖ πού πρέπει, ὀρθόδοξα), **«…μετά Θεοῦ τά περί Θεοῦ διασκέψασθαι** » (νά βρεθεῖ σέ διάσκεψη μέ τό Θεό γιά τό κήρυγμα περί Θεοῦ)!

Καί τί ἄλλο σημαίνει; ὅτι ὁ Ἅγιος θεολογοῦσε ξεκάθαρα, καθοδηγούμενος ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα. Ζοῦσε στήν ὕπαρξή του τόν προφητικό καί ἀποστολικό φωτισμό τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, «**ᾧ μόνῳ Θεός καί νοεῖται καί ἑρμηνεύεται καί ἀκούεται**».

Μόνο μέ τό φωτισμό τοῦ Ἁγίου Πνεύματος οἱ μέν θεολόγοι διδάσκουμε, οἱ δέ πιστοί νοοῦμε τήν ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ. Οἱ μέν θεολόγοι Πατέρες καθοδηγούμενοι ἀξιώνονται καί ἑρμηνεύουν αὐτήν τήν ἀποκάλυψη, οἱ δέ πιστοί ἀξιώνονται καί τήν ἀκοῦν καί τήν δέχονται ὡς ρῆμα Θεοῦ στίς καρδιές τους. Μιλοῦμε γιά ἕνα ἀμφίδρομο ἐκκλησιαστικό γεγονός, θεολογικῆς διδασκαλίας καί θεολογικῆς ἀκροάσεως, Πατέρων καί μαθητῶν τῆς ἀληθοῦς πίστεως. Δίχως τό φωτισμό τοῦ Ἁγίου Πνεύματος οὔτε οἱ διδάσκαλοι τῆς ἀληθινῆς Θεολογίας μποροῦν νά ὑπάρξουν, οὔτε οἱ ἀκροατές τῆς ἀληθινῆς Θεολογίας μποροῦν νά καταξιωθοῦν.

Εἶπα ἤδη πολλά. Ὅμως, θά μοῦ ἐπιτρέψετε, νά προχωρήσω καί σέ μιάν ἄλλη διάσταση τῆς προσφορᾶς τοῦ Ἁγίου.

Γιά τόν ἑαυτό του ἦταν ἀσκητής. Ἄφησε καί τοῦ ἄρπαξαν οἱ πάντες ὅ,τι ἄφησαν οἱ ἅγιοι γονεῖς του Γρηγόριος καί Νόννα. Εἶχαν κοιμηθεῖ τά δύο ἅγια ἀδέλφια του, ὁ Καισάριος καί ἡ Γοργονία. Οἱ πάντες ἅρπαξαν τά πάντα. Δέν ἀσχολήθηκε μέ αὐτά.

Ἀλλά δέν ἔπαυσε νά παρεμβαίνει στήν κοινωνία. Νά διδάσκει κοινωνικό ἦθος καί κοινωνική πολιτική προσφορᾶς. Ἦταν καί σ᾽ αὐτό σπουδαῖος. Τό λέει σέ πολλά κείμενα. Ἕνα ἀπό αὐτά τό ἀπευθύνει στούς πολιτευτές, στούς ἄρχοντες τῆς Ναζιανζοῦ, τούς συμπατριῶτές του καί τούς μιλάει γιά τήν τεράστια κοινωνική ἠθική τους εὐθύνη, στό ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ὑπέρ τῆς κοινωνίας.

Σέ ἄλλο κείμενο, ὁμιλεῖ μέ ἕναν ὑπέροχο ποιητικό τρόπο γιά ὅλες τίς ἀρετές, μέ παραδείγματα τούς Ἁγίους τῆς Ἁγίας Γραφῆς (αὐτά ἦταν τότε γνωστά).

Θά κλείσω μέ ἕνα μικρό ἀπόσπασμα ἀπό αὐτό τό κείμενο. Ὁμιλεῖ γιά "θεωρία" καί γιά "πράξη". Στό λόγο του αὐτόν, ὡς "θεωρία" δέν ἐννοεῖ τίς ἰδέες, ἀλλά τό νά σκέπτεται νοερά καί καθαρά τόν Θεό. Ὡς "πράξη" δέν ἐννοεῖ τίς καθημερινές δουλειές, ἀλλά τήν πρακτική ἐφαρμογή τῆς ἐνάρετης ζωῆς.

«...καλή εἶναι ἡ θεωρία, καλή εἶναι καί ἡ πράξη. Ἡ θεωρία (εἶναι καλή), γιατί μᾶς ἀνυψώνει ἀπό τά γήινα, μᾶς ὁδηγεῖ στά ἅγια τῶν ἁγίων καί ἐπαναφέρει τό νοῦ στήν ἀρχική φυσική του κατάσταση. Καί ἡ πράξη (ἡ πρακτική ἐφαρμογή), γιατί ὑποδέχεται τό Χριστό, Τόν ὑπηρετεῖ καί ἀποδεικνύει μέ τά ἔργα τήν ἀγάπη.

»Κάθε ἀρετή εἶναι κι ἕνας δρόμος πού ὁδηγεῖ στή σωτηρία, σέ κάποιον ἀπ᾽ τούς αἰώνιους καί μακάριους τόπους. Γιατί, ὅπως ὑπάρχουν πολλοί τρόποι ζωῆς ἔτσι ὑπάρχουν καί πολλοί τόποι κοντά στό Θεό, πού χωρίζονται καί μοιράζονται ἀνάλογα μέ τήν ἀξία τοῦ καθενός. Καί ἄλλος ἄς ἀσκήσει τή μία ἀρετή, ἄλλος τήν ἄλλη, ἄλλος πολλές μαζί καί ἄλλος ὅλες, ἄν βέβαια τοῦτο εἶναι δυνατό. Φτάνει μόνο νά προχωράει κανείς καί νά ἐπιδιώκει τό ἀνώτερο, ἀκολουθώντας βῆμα-βῆμα

Ἐκεῖνον πού τόν ὁδηγεῖ καλά καί τόν κατευθύνει καί τόν βάζει, μεσ᾽ ἀπό τήν στενή ὁδό καί πύλη, στήν ἀπέραντη οὐράνια μακαριότητα...».

Θεοφάνους τοῦ Κρητός, Ἱερὰ Μονὴ Σταυρονικήτα, Ἅγιον Ὄρος, 1546